

THÜRINGIÁBAN, NÉMETORSZÁG „ZÖLD SZIVÉ”-BEN.

Irta: *Vajthó László.*

I.

MÁR NÜRNBERGBEN feltűnt, hogy nagyot változott ez az ország, mióta nem láttam. Hogy csak egyet említsek hirtelenében: egészen új köszönőforma jött divatba, a legkülönösebb a világon. Mert ami másutt «Jó napot!» — az a németnél ma «Heil Hitler!» Beszélik, hogy valaki nemrég — óvatos lélek! — ki akarta engesztelni a tegnapot a mával s így üdvözölte a barátját: Guten Tag! Heil Hitler! — De az tüstént leintette: — A Guten Tag! elmaradhat! Elég: Heil Hitler!

Valóban, a régi, meghitt üdvözlő szavak nyugdíjba kerültek s népszerű utódjuk dialektusi formát is kapott már. Rendszerint így ejtik: Heil 'tler! Vagy: Heil 'er! Sőt egyszótagúvá koptatva is: Heilr! Kényelmesen, mint valami nagyon megszokott, becézett jeligét. A német így köszön, ha barátjával találkozik, vagy búcsúzik tőle; ha temetésre vagy esküvőre megy. Egy pohár sörre is így lép be a söntésbe. Ha a suhanc a cimboráját meg akarja lepni az utcán s hátulról befogva a szemét, jól hátbavágja, annyit mond: Heil 'tler! Szerelmesek is elmulaszthatatlanul így üdvözlik egymást a találkán. A gyerek, már a négyéves is, így köszön a katonának, negyvenöt fokos szögben feltartva jobbját. Mert a jobb kart minden alkalommal kinyújtják, illusztráló mozdulatnak. A nők (akik Thüringiában nem festik magukat, legalább Jénában, Weimarban, Eisenachban nem) híven követik a férfiak példáját. Visszagondolok első nürnbergi estémre, amikor még nem sejtettem az új német köszönésmódnak minden tisztességes emberre kötelező voltát s bosszankodtam, amiért mindenki engem nézett, a vendéglőbe belépve. Hát persze, hiszen meg sem mozdítottam a karomat s holmi elavult ígéket dadogtam. Beláttam, hogy kellemetlen, ha figyelik az embert s köszöntem, kedvük szerint. Kivált zászlós felvonuláskor tanácsos az újmódi üdvözlés, különben a nemzeti színt sérti meg az ember s még jól jár, ha csak megszólítják. Ilyenkor a karlendítést és a hozzávaló szót elmulasztani akkora bűn, mint Parsifalé, mikor kérdés nélkül ment el a beteg Amfortás király mellett. A német ma nagyon egzaltált, átszellemült, tumultuózus, türelmetlen s könnyen ellenséget lát az idegenben.

De mégis csak furcsa ez a Hitler-köszönés. Cézárt, Napoleont is bálványozva emlegették katonái, de hogy élő ember neve egész nemzet üdvözlésformájává népszerűsödjék — parancsra vagy önnön lelkesedésből —, erre még nem volt eset a világtörténelemben, ez csak Németországban lehetséges. Csak ott van meg az összetartásnak és a gyermeki naivitásnak ekkora foka.

Egyéb külsőségekben is nagy a Hitler-kultusz. Sok a Hitler-utca, a Hitler-tér, bekerített Hitler-fa; gyakori a Hitler-bajusz. A vezér minden kirakatból felénk tekint, ott van minden középületben, s kancsó sörünket

iddogálva, végigkísér bennünket minden söntéseken keresztül. Nemcsak fotografiákon, hanem művészi kivitelű festményeken is. Feltűnően sokféle az arca; mintha arról is gondoskodott volna, hogy a hétköznapi élet valamennyi irányában megtalálják őt polgártársai, alkalmi köntösben. Hitler a hadvezér, katonáival. Hitler az államfő. Hitler barátai körében. Hitler a gyermekek közt. Hitler tűnődik. Hitler a haza (láthatatlan) ellenségeire néz, a kétkedőre szegezi tekintetét. Hitler a jövőbe tekint. Ez az arc hol jóságos, hol szigorú, hol zord, hol kegyetlen. De mégis egy: mindenre gondoló egyéniség. Kedvence nőnek, férfinak, bálvány a gyermeknek.

— Beszél már vele? — kérdezi lobedaburgi korcsmárosom.

— Kivel? — nézek rá szórakozottan.

— Hát Hitlerrel! Ó, vele bárki beszélhet, így, ahogy most egymás közt csevegünk.

Pufók fia, a söntésből, rajongva folytatja az apja szavait, aztán kórusban kiáltják mind a ketten:

— Még a világbékét is meg fogja csinálni!

II.

Egészen új nemzedék ez s egy kicsit kellemetlen. Mégis olyan jó itten, a nagy hangyabolyban, egy felcsigázott nagy nép újjászervezkedésének ezer mozdulatát figyelve. Az idegen úgyszólván csak politikailag gyanús. Egyébként Németország a bizalom országa. Jénában az állomáson hagytam a podgyászomat s könnyűszerrel néztem olcsó szálloda után. Szobámat fizetés nélkül elfoglalhattam s csomagom után sem kérdezősködtek. Fizetni akarok. Majd a végén— mondják. Ugyanígy jártam Weimarban is. Ez nagyon megenyhíti az embert, még ha egyébként nem tetszik is minden. Elvegyülök a sokadalomban s élvezem a végre rám szakadt nagy szabadságot. Németország drága s mégis olcsón élhet itt az ember, ha akar. Jénában a Nollendorfer Hof van olyan előkelő szálloda, mint Pesten a Pannónia vagy a Britannia s lám, lettem benne tiszta jó szobát napi 1 márka 25-ért. Mindig a legnagyobb szálloda legkisebb szobáját veszem ki, hiszen csak alszom benne. S az étkezés? Jegyzeteimből olvasom, hogy Nürnbergben — igen rendes helyen — már kaptam 10 Pfennigért (17 fillérért) egy csésze malátakávéval vagy kakaóval. Csak ne legyen nagyon igényes az ember! Hiszen annyit evett már s annyit ehetik még! Jénában egy adag «fajdkakas» 35 Pfennig s mi minden jó van ebben a speciális saaleparti edelben! Jókora kvárgli, vaj, bors, só, kenyér, mustár. S ha megiszol rá egy kancsó Lichtenhainert, bőségesen vacsoráztál. Az utcán lépten-nyomon kis tűzhelyeket látni a vendéglők előtt, a kapualjában. Roston sütik a hírneves *thüringiai Bratwurstot*: mustárral, zsemlyével 30 Pfennig. Úriasszonyok is úgy majszolják, mint a csemegét. Ausztrián átutazva valami harminc pengőm fogyott el, Németországot megjártam, vasúti jegyet nem számítva (kilenc nap) ötven márkával. De a vasút is olcsó; hatvan százalék kedvezmény jár annak, aki német földön egy hetet tölt.

III.

Egész Németországot behalózza a sport. Minden valamire való várost át- meg átjárnak az autók, motorkocsik. A biciklisták naphosszat kergetőznek a girbe-görbe utcákon, hihetetlen ügyességgel surrannak végig a legszorosabb, hepehupas kövezetű átjárókon. A nők is szenvedélyesen bicikliz-

nek, munkába is úgy mennek. Még a fehérbóbitás szeretet-nővérek is kari-káznak

Sok a lövölde, a lövőegyletek virágoznak. A polgár rajong a katonáért. Jéna határában éppen hadgyakorlatok voltak, egy ezredet szállásoltak be. A lakosság verseng, ki hány katonát kapjon. Minden utcasarkon, ahonnét hamar jutni a fő útvonalakra, szorong a nép; tornászok jönnek csapatokban, a várva-várt vendégek elé. A lapok napok óta találgatják, mikor toppannak be. Végre üdvrivalgás közt poros futár érkezik, lassanként herobog egy-egy autóhoz láncolt ágyú is s csöve tétován imbolyog az elszakatóló kocsí után. Egyre több katona-autó, társzekér csörömpöl, porlepte s nagyon vidám katonákkal. A nép tüntetően tartja fel kárját s háromszoros Heil!-t kiált.

Indulok Kunitzburg felé. Nagyon egyedül érzem magam. Egy kert előtt idősebb férfi fát nyes. Kérdem az utat. Kiszalad, nyitja a nagy kaput. Bemutatkozom.

— Ah, már azt hittem, ellenségünk!

Még a természetben is ott vibrál az ember bőre alatt a nem-németek iránti idegenkedés. De könnyen áthévül rajta az ösztönös jószág. Mert a német egyben igen hiszékeny is s szereti, ha dicsérik.

— Nyugalmazott ezredes vagyok — mondja vezetőm. — Végigharcoltam a háborút.

Érdeklődöm; megered ajkán a szó. Liliencront említem, a legnagyobb német katonaköltőt. Szeme bizonytalanul tűz rám, aztán odaveti:

— Ó, sokkal nagyobb katonaköltőink is vannak!

Nem merem kifagatni. Én egyet sem ismerek közülük. Úgy látom különben, az én németem nem nagyon jártas az irodalomban. Másra fordul a szó. Kérdi, mennyi a tanári fizetésem. Nem tudok hazudni. Kevesli! Náluk a kezdő tanárnak van ennyi. Megfeledekzem magamról s azt vetem oda, hogy a francia tanárok még kevesebb fizetést kapnak. Kirobban:

— Azok nem kaphatnak elég keveset! . . .

Sötéten harsog, aztán elneveti magát, távolba mutat:

— Csak mindig előre s ahol az út elágazik, a piros háromszög nyomán.

Fent járok a Jenzigi tetején. Elöttem a Saale-völgy remek panorámája. Valóban Németország «zöld szíve» ez. Nyugalmas rétek váltakoznak körbefutó dombokkal, hegyekkel, váromladékokkal s a tündérkerten kígyózva szalad végig, tájakat tükrözve, a kedves kis Saale. Kocsmárosom elámul, mikor mondom neki, hogy van egy másik ilyen nevű folyó is; a Majna mellékfolyója. Szinte becsapva érzi magát.

— Teringtét! Nem is tudtam!

— Ó, az csak száztizenny kilométer — igyekszem megvigasztalni. Nem akar sehogyse belenyugodni. De azért nagy bizalmat tanusít irántam. Kérdi, württembergi vagyok-e. Nem hiszi magyarságomat.

— Biztosan német eredet! Meg kellene vizsgálni a vérért!

S magyaráz a vérkeveredés megállapításának legjobb szabályairól.

IV.

Dornburgot, három szép kastélyával — Goethe kedves tartózkodási helyét — már vagy negyedszázada nem láttam. Mihelyt kiderült az idő, azonnal vonatra ültem. De itt keserves tapasztalat ért. Az embert sokszor az üti meg, akitől legkevésbé várta volna. Egy kicsit én voltam vigyázat-

lan, jobban mondva : nagyon is otthon éreztem magam, az emlékeim közt álmódzva. Ma pedig keveset álmodozhatni Németországban.

Egy barak-féle előtt fiatal őrt látok. Ásó a kezében. Úgy tartotta, mint valami ereklyét. A munka hivatalos szimbóluma. Itt ugyancsak művelni kell a földet : Németország a gyermekkertészet Kánaánja. Mezei munkára befogott tank kátogott el mellettem. A lágér ablakaiból szintén uniformisos ifjak néztek ki. Viseletük komolyabb a cserkészruhánál, szinte katonai.

Tovább megyek. Az úton fiatalember jön velem szembe, szintén uniformisban. Kérdem tőle, miért az az ásó. Valami közelebbit szeretnék hallani a tulajdon szájukból. Csodálkozik a kérdésem. De azért elhadarja, hogy egyetemre senkise mehet addig, míg egy évet nem dolgozott s egyet nem katonáskodott. Az Arbeitsdienst ilyen lágerekben folyik. Mezei, ipari stb. munkát végeznek, teljes ellátást kapnak, kevés zsebpénzt s végül munkabizonyítványt, ami nagyon jó ajánlólevél. Csodálkozik, hogy csodálkozom. Pedig én mindezt tudtam s mégis, az az ásó . . . Kétórás őrség, éjjel-nappal. A forma, az tetszett nekem. Ujságban nem látja ezt az ember, ha százszor leírják. Sajnáltam, hogy fotografálókészülék nem volt velem (mily szerencse !).

A Goethe-ház előtt, midőn éppen vezetőt kerestem, hogy megint végigjárhassam az ismerős termeket, a Gendarmerie ajtaja hirtelen megnyílik s kiperdül rajta, valósággal ráütészerűen, egy nagyon kövér, középkorú ember. Aféle állomásparancsnok lehetett, de inkább tűzoltó külseje volt. Rám kiált :

— Ön mit csinál itt?

Megmondom.

— Épp az imént jelentették nekem, telefonon, hogy megszólította az őrt. Tagadom.

— Egy kicsit spionkodni, mi?

Nem hoz ki a sodromból, bár tudom, hogy ilyenkor méltatlankodni szokás s a magyarságunkra hivatkozni. De nálunk is van legalább egy megbízhatatlan ember s hogyan bizonyítsam be ennek a németnek, hogy nem én vagyok az? Hitler egyébként is azt hirdeti, hogy néha tudnunk kell a méltatlanságot is férfias türelemmel elviselni. Legyen neki igaza. Nem haragszom.

— Ön kérdezősködött s később jegyezgetett is — mondja harsányan fontoskodó hangon.

— Igen, apróságokat, érdekes vonásokat. Útközben az ember sok mindent lát s könnyen felejt.

Kifaggat, miért vagyok itt, honnét jövök, meddig maradok. Elmondom, hogy negyedszázaddal ezelőtt két szemesztert abszolváltam Jénában. Leitzmann professzort is hallgattam, Michelstől tanultam a közép- és az őfelnémetet s még ma is tudom a Miatyánkot gótul.

— És ha nem hiszem?

— Kérdezzenek ki.

Ezt olyan komolyan mondtam, hogy komolyan is vette. De nem élt a vizsgáztatás jogával.

— Egy német antológiát is fordítottam, száz költő verseiből.

Tamaskodó mosollyal néz rám. Kár, hogy nincs velem egy példány.

— Valószínűleg Jénába kell mennünk, — mondja határozottan.

Papirjaimat nyujtom. Szörnyen meg vagyok ijedve. Ezek engem most megmotoznak s igen furcsákat találnak nálam. Tút, cernát, mézeskalácsot, noteszben különös sírfeliratokat s köztük ezt a bejegyzést : «Goethe ma

nem hirdethetné, hogy egy döglött szamár állkapcsa jobban érdekli őt az egész német birodalomnál... Azon tűnődöm, helyesen idéztem-e.

(Hirtelen eszembe jut az is, hogy Goethe ma népszerűlenebb, mint valaha. Weimarban csak a Schiller-házban láttam Hitler vörös selyemszalagját a kegyelet jeléül felaggatott koszorúk között. Goethe palotájában hasztalan kerestem ; ő nem elég német ma, Schillert szavalja felnőtt és gyermek.)

Kellemetlen helyzetemben minden rosszindulatot feltételeztem az én csendőrömről. Mintha egy jénai kirándulás vágya is ott csillogott volna szigorúan hivatalos vonásai mögött. Hja, emberek vagyunk s néha unjuk odahaza, alkalmat keresünk egy kis kirándulásra. De hát ezt csak az én tehetetlen mérgem képzelte velem egy pillanatra.

Élvezni kezdtem a helyzetet. Ha ellenkezem, egész mivolta felhígul a perpatvarban, mely egyébként is az én káromra ütött volna ki. Szavából érezni lehetett, hogy a körülmények minden akadály nélkül elősegíthetnék egy kétheti magánzárka lehetőségét, én pedig semmiképp sem akartam ennyi felesleges ellátási költséget okozni Németországnak.

Közben megjön az ór. Vallja, hogy nem szólítottam meg. Csakhamar a fiatal láger-parancsnok alakja is feltűnik. Ő értesítette a csendőrséget. Zavartan viselkedik, úgy tesz, mintha nagyon el volna merülve egy úrral való beszélgetésben.

Megjegyzem, hogy spionok nem szoktak láger közelében jegyezgetni.

— Na igen, hagyja rá az ifjú... — Mi is gondoltuk mindjárt. — Gendarmeom még kifejti, mennyire vigyáznia kell ma az idegennek, hogy gyanút ne keltsen. Aztán barátságosan kezét nyújtja. Nem merem meghívni egy korsó Lichtenhainerre, mert félek, el találja fogadni, én pedig már a másnapi pénzből is elköltöttem valami nyolcvan Pfenniget.

Már nem volt kedvem megnézni a Goethe-házat. Az ember előbb-utóbb rájön, hogy mind egyformák ezek s nagyon stilizáltak. Ma egyébként sincs tömegvezetés, egymagamban borsos árat szabnának. Inkább Goethe szép versét dudolgotom, melyet itt írt :

... Selig, wer sich vor der Welt

Ohne Hass verschliesst ...

Leballagok Dorburg falucskába, a vendéglőbe, hol Goethe Károly Ágosttal szokott volt iddogni. Még mindig nyugtalankodom. Minden belépő mintha értem jönne. Ha rám néznek, mintha nagyon is hosszan néznének rám s ha beszélgetnek egymással, mintha rám vonatkoznék az, kellemetlen oldalpillantással.

Ma még Bad-Kösen, önnét néhány kilométerre Rudelsburg. Kíváncsi voltam a fiatal Bismarck szobrára. De ez a vágyam is kezd lohadni. Mindinkább érzem, hogy megbántottak, ok nélkül. Iszom, aztán sietve tovább.

Rudelsburg. Saaleck szemben. Bismarck-szobor. Köröskörül valóságos zászlókerítés, tele sok diákegylet címereivel. Bismarck ül, merészen keresztbetett lábbal, kezében schläger feszül. Hatalmas kutyája megbűvölten néz fel rá. Körülte kancsók, kardok, zászlók.

De hamar betegek ezzel is. A burschok régi ábránd- és ivóhelye nem hat meg.

Vissza Bad-Kösenbe. Türelmetlenül várom a vonatot, mely kedves, bátorságos Jénamba visszavisz.

V.

Lobedaburg alatt a völgyben énekes cserkészek menetelnek. Olyan lelkesen lépnek ki a zászló után, mintha csatába mennének. Burschok haladnak el mellettem. Vajjon hogy viselik el az új idöket?

Ma már nincs meg az a romantikus diákélet, mint még csak egy negyedszázaddal ezelött. Talán éppen azért, mert nincs annyi tilalom. A menzura szabadabb, mint régen. Háború előtt még örök vigyáztak a sörfalvakban, valahányszor menzura-nap volt s ezt némely egylet ötletesen hajtotta végre. A heidelbergiek egyik corporációja példának okáért a város és a sörfalu között kilométerenként kofákat állított fel, piros esernyővel. Ha aztán az uszkár (pedellus) feltűnt, a város végén álló kofa egyszeribe kifeszítette az esernyőjét, utána a másik, harmadik, végül a sörfalu határában álló kofa is. Mire az uszkár verejtékezve benyargalt a faluba, a menzura-terembe, a gyékényeket már rég elgurították, a schlägereket, kardokat eldugták, a paukdoktorok is levetették fehér uniformisukat s kedélyesen söröző társaság fogadta s tuszkolta asztalhoz a hatóság nem is nagyon szabódó küldöncét. Ma ez nincs meg s a menzura sokat vesztett érdekességéből. Úgy látszik, az egyévi fizikai munka az egyetemi tanulmányok előtt, nagyon megkomolyította az ifjúságot. Régen a diák kereste az összeütközést polgárok és egyetem között s ha valamiért megharagudott, fogta magát s azzal fenyegette meg a várost, hogy kivándorol, átmegy a szomszéd egyetemre. Régi képeken ma is látni nem egy ilyen diákhadiszállást, a város határán. — Rendszerint kibékülés lett a vége, a diákok javára egyelőre. Háromszáz diák háromszáz szobát jelent, napjában háromszáz reggelit, stb. s volt rá eset, hogy még ennél is többen megbikacsolták magukat. Mit tehetett a tanács? Engedett, amennyire lehetett s hogy maga is kiadhassa a mérgét, szigorúbban ítélkezett a legközelebbi vizsgán. Ma már az ilyen kivándorlási céció nehezebben esnék meg. A bursch polgárosultabb s a rendört sem nézi esküdt ellenségének. Az én időmben még megesett, hogy az efféle rendeletek: «Kutyákat porázon vinni!» a diák-szabadság ellen elkövetett céltudatos filisztermerényletnek számítottak s akadt hős Burschenschaft, mely a törvényt megtartva, dévaj kedvének is eleget tett. Hatvan-hetven sipkás úgy sétáltatta kedvenc pincsijét, hogy ki-ki a kutya nyakövéhez kötötte a maga «speciális» spárgáját, jó hosszúra hagyva s dacos léptekkel haladt végig a város utcáin, sétányain, a pincsi után, minden rendőrörszoba előtt egyszeres, a kapitányság előtt háromszoros vivátot kiáltva a közrend oszlopos tagjaira.

Úgy érzem, egy kicsit most is dohognak ezek az egyletek. Circulus vitiosusba jutottak. Valamikor évtizedeken át szenvedtek az egységes Németország álmáért, melynek ők voltak az első fecskéi. Sand, a hóbortos jénai diák császármániában ölte meg Kotzebuét, Fritz Reuter is azért raboskodott. Hányszor felrobbantották ezeket a diákegyleteket a régi rend hívei! Most az egységes Németország bolygatja meg elszigetelt, magányos házaikat, melyeken oly büszkén leng az egyleti lobogó. (Más házakon is, csupán azért, mert színes-diák, Couleur-Student lakik benne, zászló lobog az ablakból.) A burschok, a Corps-Studentek, a Landsmannschafterek mindig külön éltek; volt bennük valami kizáró jelleg: a Corpsok az arisztokrácia fiaiból rekrutálódtak s angolosan hüvősek voltak, előkelők. A Burschenschaftok az ősgermán szellem propagálói s szinte vérvizsgálathoz kötötték a tagságot: csak német vérű ifjú csaphatott fel közéjük. Idegen vérű legfeljebb csak Concei-

pant lehetett. Ezenkívül rengeteg külön szokásuk volt, a nagy összetartozás ellenére. S ha háza nem volt is minden egyletnek, volt egy állandó tanyájuk valamelyik fogadóban (Kneipe), ahova csak meghívás útján juthatott be más emberfia. A hitleri szellem nem szereti az elkülönülést. S ha az ifjúság egyszer megcsinálta az egységes Németország alapkövét, hát — gondolja magában — csinálja meg a szociális szellemet is. Szociális szellem! Ma a sajtó ettől visszhangzik s a lapok, folyóiratok a fiatal okleveles pincér, borbély stb. fényképét úgy hozzák, mint máskor a tudomány vagy a művészet bajnokait. A rang nem fontos s jó, ha nem látszik meg az emberen. A munka hősei egyformák legyenek, ez a jelszó. A diákházak — mondják — lassanként baráti házakká kényszerülnek, pedig az «öregurak», akik államtitkár vagy miniszter korukban szokták végleg kiegyenlíteni, amit holdfényes éjszakákon, kancsót üritve az ifjúságnak áldoztak: ezeket a házakat asylumnak építették, kiváltságosak számára. Ma a «speciális» szokások is kezdenek mindenkivel közös, romantikusságát vesztő intézménnyé józanodni s ez érthetően fájhat «Parsifal fiainak».

Vívás következik, a nők hosszú, fehér vászondresszben, bő hajtókákkal. A párok hol egyforma, hol felemás fegyverrel küzdenek. Egy szónok beszél. Hitlerbajuszos s kiejtésében is mintha a Führert utánozná. Sokáig harsog, boldogan, sportról, egészségről. Aztán háromszoros Heil !-kiáltás. Megindulnak a Hindenburg-iskola felé, énekelve. Zene szól. Egy másik irányból is tornászok jönnek, elől két-három sor katona. Hanfried mereven néz az új idők gyermekei után.

VI.

Csodálkozunk, hogy a mai Németország annyira visszakanyarodott a pogány ősidőkhöz. Pedig a németben mindig volt valami őskori, mitológiai természetesség. Jénai sírköveken ma is olvashatni eféléket: «Becsület, barátság, szeretet és bor volt az eleme . . . Béke poraira!» Az egykori híres vívómesternek, Kreuzler Frigyesnek emlékkövén, a régi temetőben meg van örökítve, hányszor nősült, kivel élt papi áldás nélkül, köztisztletben s hogy egy rakás gyermeke volt e sokféle házasságból. Nálunk a hatóság nem tűrne ilyen feliratokat a vendéglőkben: «Az istenfélelem boldoggá télesen, a sörvívás vidámmá». A Wartburgban, Szent Erzsébet várában, Luther emlékezetének főfészkeében, a mult nagy emlékei közt éretlen festmény is éktelenkedik. Azt illusztrálja, hogy az ember, életének bizonyos korszakaiban, miféle állathoz hasonlít. A férfi húszéves korában bak, harmincéves korában bika, tíz év mulva oroszlán, majd vén róka stb. A nyolcvanéves nő: bagoly, tíz év mulva bőregér, százéves korában pedig Entenschnabeltotenkopf.

Az őskori pogányság a Johannisfeuer farakásaiból lobog fel leginkább. A «Sonnenwende» idején, este, köröskörül a határban, már «begyújtásra» készen állnak a nagy fahalmok, «máglyák». Odaverődik mindenki a közeli söntésekből, terraszokról, sipkás diákok is. Az első láng fellobbanásakor beszédet mond egy vezető. Áhítatos csend, de azért bátran pipálhatunk. Hosszú, frázisokkal ékes szavak hangzanak. A német szónok képes reggelig virrasztani egy ilyen hasonlat kedvéért: «Úgy jöjjön fel a német szabadság napja, mint ahogy most a nap felkel». Következnek a tüzes, kiapadhatatlan láng- és szikra-hasonlatok. Ezer meg ezer szikra tevődik össze, így a német egység is, százezrek együtteséből. A láng felfelé száll: az óhaj is, hogy nagy legyen a hon. Ha ezeket a szikrákat megbolygatnók, széthullanának a szélrózsa minden

irányában. Az összetartás is megszűnnék, ha a szívek szikrái nem egyesülnének. S újra meg újra mondja a szónok, hogy a mai német egynek, testvérnek érzi magát a legrégebbi idők németjeivel. Mult és jelen együtt van e lánghozzásban.

Háromszoros Heil! kiáltás, karfeltartással. Ének: Deutschland, Deutschland, über Alles . . . Még egy-két hazafias dalt hallani, aztán a lángok kihálnak s a parázson sorra átugranak, férfiak és nők. Ezzel vége az ősgermán ünnepnek. A szél más tájak pernyéit hozza s más énekek hangfoszlányait.

VII.

Itthon megütközve olvastam egy újságban, hogy a diákegyletekben ézentül tilos a külön színű sipka és szalag. Bár egy csöpp német vér sem csörgedez bennem, ez a hír nagyon keservesen esett. A lapok bizonyára félreérthették azt a rendeletet. Hiszen ezzel a diákélet költészetét ítelték halálra! Mert ha külön színű sipka, szalag nincsen, akkor hova lesz annyi ezer egylet egyénisége? Hova lesznek a titokzatos kezdőbetűk, melyek kancsókon, sipkákon ékeskedtek, egyleti házak ormain villanykörtékből kirakva ragyogtak s rejtelmességükkel is őszinte, nyílt diáklelkek cégérei voltak? A sokféle hagyományos ceremónia ártatlan mókái ugyan mit árthatnának ma? Mert nem csinálta mindenki? Hát van, amit mindenki csinál?

Igaz, a német egyletek története nagy káosz; nemcsak hazafias, hanem fantasztikusan tarka-barka világpolgári eszmék is forrongtak itten századokon át. A német színes ifjúság gyakran volt rejtőzködő, hogy hazája ellen ségeinek eszén túljárjon. S végül ezek az egyletek, hogy sok sajátos vonásuk mellett egy közös sajtáságukat is említsük: pátriarkális értelemben vett «úri» szellemet jelentettek s ma ettől a fogalomtól fáznak Germánia demokratikus vezetői. S mégis . . . A németet éppen az tette naggyá, hogy minden irányt át tudott élni s fajtájának kára nélkül magáévá is tenni. S ha a commilitonok elkülönülő természete szemlátomást zavarta is az egységes német kedély arculatát: valahányszor baj volt a Rajna mentén, nem egy emberként pattant fel a hon védelmére filiszter és Couleur-diák? Kár volna, ha a régi Németország szelleme ennyire, ilyen homlokegyenest szemben találná magát a maival s éppen a germán léleknek egy ősrégi hagyománya lenne Eris almája! Nem hiszem, hogy a «speciális» színes sipkákat, szalagokat tartós időre eltilthatnák. A német diákromantika varázsát pusztítanák el vele.

VIII.

Egy hétig barangoltam Thüringiában. Rengeteg emberrel beszéltem s egy egész népet láttam néhány város polgárain keresztül. E sokféle benyomás, sőt a lehangoló újsághírek ellenére sem volt nehéz három szóban összefoglalni tapasztalataimat:

Seholse találtam koldust.